

zacija obrti, posebej se je ustavil pri vojni tehniki in tehniki pomorstva ter usmerjanju k tehničnemu razvoju. Znani strokovnjak za agrarno zgodovino G. DUBY je napisal poglavje o kmetijstvu v času 900—1500 (str. 111—139). Po uvodu in prikazu poglobitvinih virov za to področje je avtor najprej obdelal takratne pogoje za poljedelstvo (prebivalstvo, socialna struktura obdelovalcev z njihovimi enotami: družino in vasio, obdelovalne sisteme, tehniko in površine), nato pa dal prikaz velikih faz agrarne zgodovine, ki jih časovno postavlja v leta 900—1180, 1180—1320 in 1320—1440. S. L. Thrupp je prispevala prikaz srednjeveške obrti (str. 141—176). Najprej je dala pregled srednjeveške obrti v razvojno zgodovinskem pogledu in razvoj delila v tri obdobja, ocenila doprinos srednjeveške obrti k gospodarski rasti, prikazala obrt izven mest do 13. stoletja (problem kontinuitete, nove tehnične pridobitve, rudarstvo in fužinarstvo), mestno obrt v 12. in 13. stoletju (naložbe, obratni kapital, delitev dela, produktivnost) in razvojne tendence v 14. in 15. stoletju (nazadovanje in napredek, razvojne tendence, delovni odnosi). O trgovini in denarstvu v letih 900—1500 je pisal v najboljšejšem poglavju J. Bernard (str. 177—217). Avtor najprej obravnava razvoj trgovskih poti in blago trgovine, nato oriše velika trgovska in denarna središča, trgovski in denarni aparat oziroma trgovsko in denarno tehniko srednjega veka. V zadnjem, osmem poglavju je E. Miller prikazal gospodarsko politiko in javne, torej državne finance v letih 1000—1500 (str. 219—240). Po uvodu, v katerem je avtor nanizal težave, s katerimi se srečujemo pri proučevanju v poglavju zajete problematike, se je zadržal predvsem na državnih financah (vladarji kot zemljiški gospodarji, najem kreditov, razvoj davkov in obdavčenja, meje finančne stabilnosti) in državni gospodarski politiki tega obdobja (zagotovitev oskrbe, življenjsko potrebno blago in luksuzni predmeti, pospeševanje trgovine, obrtna politika, cilji in meje gospodarske politike).

Poglavja so opremljena deloma z viri, a vsa z zelo bogatim pregledom novejših literature za njeno oceno in problematiko. Hitrejšo uporabo knjige omogoča zelo izčrpno skupno osebno, krajevno in stvarno kazalo (str. 241—257 v dveh kolonah).

Delo je bilo v vseh strokovnih kritikah zelo ugodno ocenjeno, kar po svojih kvalitetah nedvomno tudi zasluži. Iz vsebine posameznih poglavij obravnavane knjige je zlahka ugotoviti, da so avtorji zajeli vsa bistvena vprašanja snovi. Vendar se ob prebiranju knjige prikradejo v zavest posamezni momenti gospodarskega razvoja, ki bi jih bilo treba v večji meri obravnavati, oziroma posamezni podatki, ki bi zaslužili mesto v besedilu. Tako ne bi bilo napak, če bi bila v knjigi v večjem obsegu obdelana pomorstvo in celotna pomorska dejavnost srednjeveškega človeka z vsemi oblikami tehnike, oblikami pristaniškega poslovanja in prava. Prav tako bi se poleg mnogih mest kot trgovskih središč mogel v knjigi pojaviti tudi Dubrovnik s kratko oznako vloge, ki jo je že imel v trgovini ob koncu srednjega veka. Lahko bi bilo reči kakšno pripombo tudi k posameznim formulacijam, kot npr. k tisti, ki komendo vključuje v področje kreditnih poslov (str. 208: »Komenda predstavlja kreditni odnos med tistim, ki je izdal naročilo, in tistim, ki ga je prevzel.«). Vendar takih pripomb ne gre šteti v slabo knjigi, saj so take in podobne pripombe vedno v prvi vrsti stvar izbire dejstev.

Zdi pa se mi potrebno poudariti dvoje — po mojem prepričanju — resničnih pomanjkljivosti knjige. Ena je ta, da so se avtorji glede na naslov dela (Europäische Wirtschaftsgeschichte) v tej knjigi, ki zajema srednji vek, omejili predvsem na zahodnoevropski prostor. Druga pa je ta, da so iz že navedenega vzroka začeli oris evropske gospodarske zgodovine v glavnem s prehodom v visoki srednji vek, to je s časom, ko je Evropa iz naturalnega gospodarstva prehajala na blagovno denarne odnose, ko je začela prehajati na mestno civilizacijo. Povsem se sicer lahko strinjamo s stališčem izdajatelja in avtorjev, da je srednjeveško mesto osnova celotnega gospodarskega razvoja Evrope vse do današnjih dni, toda dejstvo je, da je gospodarska zgodovina srednjeveške Evrope brez prikaza starejših stoletij, v katerih so zrasi pogoji za prehod, vendar-le torzo.

Z navedenim delom smo dobili besedilo o evropski gospodarski zgodovini, s katerim se je zapolnila vrzel, ki so jo v vedno večji meri predstavljala starejša dela iste vrste.

Ferdo Gestrin

Wirtschafts- und Sozialstatistik Österreich-Ungarns, Teil 2: Roman Sandgruber, Österreichische Agrarstatistik 1750—1918. München 1978, 265 strani.

Statistična služba Avstro-ogrske je uživala tako v sodobni Evropi kot doma velik ugled. Statistični pramaterial je dobivala v glavnem preko osrednjih državnih organov, ki so za lastno delovno področje tiskali tudi lastne publikacije. Za

drugo polovico 18. stoletja in vse do šestdesetih let 19. stoletja je značilno, da je veliko statističnih podatkov objavljenih v raznih monografijah, kot so potopisi, geografsko-zgodovinska dela in seveda tudi specialne statistične publikacije, ki so bile napisane za razne kongrese, polemike, utemeljitve zakonskih predlogov itd. V zadnjih desetletjih obstoja monarhije se je število statističnih revij in vsakoljetnih zbornikov zelo povečalo. Nekatera tovrstna dela so bila ozko specializirana. Ze tako velikim problemom, ki so jih povzročile teritorialne spremembe, spremembe mer, večno vprašanje zanesljivosti podatkov, se je pridružila še njihova velika raztresenost. Zaradi tega je pobuda avstrijskih zgodovinarjev, da nekatere vrste podatkov monografsko in kolikor mogoče kritično izdajo, vredna vse pohvale.

Sandgruber je s tem, ko se je lotil agrarne statistike, pokazal precejšnjo mero poguma, ker velja agrarna statistika za zelo nezanesljivo, najmanj uspelo področje. Avtor se je tega zavedal. Poudarja pa, da zaradi pomembnosti tega področja človekove dejavnosti ni mogoče iti mimo zbranih podatkov. Kot dodatno opravičilo navaja predvsem dva argumenta. Prvi je, da agrarna statistika, zlasti tista, ki se ukvarja s produkcijo, in ta je v ospredju njegovega zanimanja, še danes ni prišla dlje od ocen. Drugi argument pa je, da je bila tudi v tem pogledu avstrijska statistika na evropski ravni. »Napake je treba vzeti v zakup«. Opozarja na prelom, do katerega je prišlo 1869. leta, ko so dotedanje izračunavanje »žetev«, do katerih so prišli na podlagi katastra, ter sporočil deželnih oblasti o slabi, srednji ali dobri letini, spremenili. Monarhijo, oziroma njen avstrijski del, so razdelili na posebna področja, o katerih so pošiljali podatke plačani uslužbenci, razne kmetijske družbe ter kvalificirani posamezniki. Posluževali so se tudi vzorčnih parcel. To je omogočilo zanesljivejše letne ocene produkcije. Tudi štetje živine, ki so ga od 1762. leta vedno izvajali istočasno s popisom prebivalstva, je novi zakon, ki je urejal obe področji, preuredil tako, da je za naslednja leta mogoče izvesti primerjave. Zaradi teritorialnih sprememb, ki jih je doživela monarhija od časov Marije Teerzije, se je avtor omejil na Cislajtanijo v mejah leta 1913 na podlagi teritorialno politične ureditve, ki je bila vzpostavljena 1867. leta. K odločitvi, da ogrske polovice ne upošteva, je pripomoglo tudi dejstvo, da se je njena statistična služba zelo hitro osamosvojila. Seveda pa je ob kakršnemkoli študiju cislajtanskega agrara nujno treba upoštevati ogrskega.

Knjiga je razdeljena v dva dela. V prvem, kjer obravnava kmetijske površine, rastlinsko produkcijo (žetve), živinorejo in njene proizvode, gozdove, vprašanja produkcije in produktivnosti ter strukturo posesti oziroma kmetijskih obratov za avstrijski del monarhije, so tabele opremljene z obširnimi teksti, v katerih opozarja na njihovo vrednost. V drugem delu so objavljeni podatki po deželah in so praktično brez teksta. Sandgruber se je naslanjal predvsem na uradne publikacije. Kjer to ni bilo mogoče, je upošteval dela posameznikov. Zaradi večje uporabnosti je izvršil standardizacijo mer ter nekatere tabele še dodatno statistično obdelal (indeksi). Za ozemlje današnje republike Avstrije je sestavil še nekaj posebnih tabel, v katerih prikazuje razvoj od jožefinskega obdobja do leta 1973.

Ceprav velja načelo, da mora zgodovinar, kadar je to mogoče, vedno uporabljati vir prve roke, kar za naš primer pomeni uradne statistične publikacije, to pomena Sandgruberjevega dela ne zmanjšuje. Opozoriti moramo, da vrste monografij ter specializiranih statističnih revij ni v naših knjižnicah. Uvodna poglavja, v katerih obravnava med drugim tudi mere, denar in kataster, ter na koncu obsežen seznam literature (tudi naša Zgodovina agrarnih panog je navedena), vrednost Sandgruberjevega dela še povečujejo.

Stane Granda

Branko Korošec, Naš prostor v času in projekciji. Oris razvoja zemljermerstva, kartografije in prostorskega urejanja na osrednjem Slovenskem. Ljubljana 1978. 298 strani, ilustrirano.

Knjiga, ki je bila dotiskana v aprilu 1979, je v našem zgodovinopisju tako svojevrsten in redek pojav, da moramo o njej zapisati kaj več kot samo knjižno poročilo. Ze večkrat je bila med zgodovinarji in zemljepisci izrečena in napisana misel, da bi bilo zelo koristno, če bi se kdo — bodisi posameznik bodisi ustanova — lotil sistematičnega evidentiranja, zbiranja in komentiranja starejših zemljepisnih in njim podobnih kart, ki so kakor koli v zvezi s slovensko zgodovino, s slovenskim prostorom in s slovenskimi kartografi. Načinov zbiranja takšnega gradiva niti ni malo: arhivske ustanove in Zemljepisni muzej imajo svoje zbirke kart, nekatere knjižnice (na primer Muzejska ali Narodna in univerzitetna knjižnica) se